

Azərbaycan və Türkiyə liderlərinin Budapeşt mesajları

Mayın 21-də Macarıstanın paytaxtı Budapeştdə Türk Dövlətləri Təşkilatı (TDT) Dövlət başçılarının qeyri-rəsmi zirvə görüşü keçirildi. Qurumun bütün tədbirləri kimi, bu toplantısı da həm türk dünyasına, həm də bütövlükdə, beynəlxalq aləmə vacib mesajların verilməsi ilə yadda qaldı.

Tam əminliklə deyə bilərik ki, görüş TDT-nin dünyanın global integrasiya təşəbbüslərinə, siyasi və iqtisadi inkişaf yükünün parametrlərinə sadiqliyinin vurğulanması ilə yadda qaldı. Daha doğrusu, təşkilat mövcud trayektoriyada özünün iddialı təsisat olduğunu vurğuladı. Bunu görüşün yekunları ilə bağlı imzalanmış bəyannamənin mətnində yer alan məsələlərin geniş spektri də təsdiqləyir.

Bəli, TDT Macarıstan toplantısı ilə özünü beynəlxalq aləmə mühüm aktor kimi xatırlatdı. Şübhəsiz, qurumun Azərbaycanın 2025-ci ildə evsahibliyini gerçəkləşdirəcəyi 12-ci zirvə görüşü bu mənada daha fundamental qərarların çıxarılması ilə yadda qalacaq. İndilik isə TDT-nin ideya genişliyi kazusunu vurğulayan bir vacib məqama diqqət yetirək.

Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan TDT Dövlət başçılarının görüşündə bildirdi ki, keçmişdə Kiprdə, Qarabağda, Bosniyada, bu gün isə Qozza zolağında baş verən faciələr TDT-yə üzv dövlətlər qarşısında sərhəd anlayışına fərqli yanaşmaq, yəni, miqyası geniş götürmək və bu genişliyə uyğun düşünmək vəzifəsini müəyyənləşdirib. Hesab edirik ki, bu, adi fikir deyil və özündə böyük məna çalarlarını daşıyır.

Əvvəla, cənab Ərdoğan keçmişdən nəticə çıxarılmasının vacibliyini önə çəkir. Əlbəttə, bu vaciblikdə müasir dövrlə uyğunlaşmaq, onun tələb və təkliflərini nəzərə almaq əzmi var. Çünki, mahiyyət-cə, hazırda dünyada yaşanan hadisə və proseslər keçmişin acı təcrübəsinin təkrarlanması riskini formalaşdırmaq potensialındadır. Ona görə TDT və Türk dünyası, ən azı, passiv dayanmamalıdır. Başqa sözlə desək, Türkiyə lideri geridə qalmış atların güllələndiyi düzəndə daha güclü təşkilatlanmanın əhəmiyyətinə dair mesaj verir. Nəzərə alaq ki, o, mesajının konkret kon-turunu da diqqətə çatdırır.



Əlqərəz, Ərdoğan Türk dünyasının coğrafi üstünlükləri üzərində dayanır: “Şərqi və Qərbi arasında təhlükəsiz və fasiləsiz əlaqəni təmin edən və strateji bir marşrut kimi ön plana çıxan Orta Dəhliz”dən söz açır: “Biz Orta Dəhlizin uğuru üçün Türk Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində əməkdaşlığa böyük əhəmiyyət veririk və təşkilata üzv dövlətlərin dəstəyinə ümid edirik”.

Azərbaycan Orta Dəhliz ideyasının reallaşmasında mühüm halqadır. O da məlumdur ki, indiki durumda Ermənistan özünün anti-sülh dəstəxi ilə tək-cə ölkəmizə deyil, eyni zamanda, Orta Dəhlizə müqavimət göstərir. Daha doğrusu, İrəvan məsələyə öz interpretasiyası ilə yanaşır ki, bunda ciddi avantürizm meyili var. Bu meyil Azərbaycanda və Türkiyədə, kifayət qədər, yaxşı dərk edilir. Əslində, TDT-yə üzv dövlətlər də durumun fərqi-dəndirlər. Amma...

Rəsmi İrəvan irəli sürdüyü “Dünyanın kəsişməsi” təşəbbüsü ilə Ermənistanı Cənubi Qafqazın açar fiquruna çevirmək niyyətindədir. Özü də bu məqsəd yalnız onun özünün yox, həmçinin xaricdəki havadarlarıdır. İkincilər “erməni kartı”nı aktiv saxlamaq fikrindədirlər ki, bu kartın təhdidəci mahiyyətini Azərbaycana

davamlı təsir imkanına çevirsinlər. Ermənistanın “Dünyanın kəsişməsi” ilə Orta Dəhlizə interpretativ yanaşma tərzini də bundan qaynaqlanır.

Bir halda ki, Ermənistanın xarici işlər naziri Ararat Mirzoyan barış sazişi ilə bağlı şərtlərimizin yerinə yetirilməsindən danışır, Avropa İttifaqına üzv dövlətlərə, bütövlükdə, Avropaya, həm rəsmi, həm də ictimai səviyyədə Azərbaycanı ölkəsi ilə hay avantürizminin qorunduğu sülh müqaviləsini imzalamağa vadar etmək çağırışını səsləndirir, habelə, regional əməkdaşlıq modelini, “Dünyanın kəsişməsi”ni bütün beynəlxalq platformalarda fəal təbliğ edir, deməli, rəsmi İrəvanın hansı məqsədin gerçəkləşməsinə xidmət etdiyi ortadadır. Əlbəttə, buna qarşılıq Ərdoğanın TDT-yə üzv dövlətləri Orta Dəhliz mövzusunda dəstəyə səsləməsi təbii və məntiqlidir.

TDT-nin Macarıstan Sammitindəki çıxışı zamanı Cənubi Qafqazda sabitliyin təminatında Azərbaycanın rolunu xüsusi vurğulayan Ərdoğan bunu da bildirib: “Dünyamız üçün strateji əhəmiyyətə malik Qafqaz bölgəsində yaşanan prosesləri diqqətlə izləyirik. Can Azərbaycanın Ermənistan ilə sülh müqaviləsi üzrə razılıq əldə etməsindən məmnunuq. İki ölkə arasında davamlı sülh əldə olunacağı təq-

dirdə, bu vəziyyət, heç şübhəsiz ki, Türk dünyamız üçün bir çox imkanlar yarada-caq. Bu baxımdan müzəffər Prezident, əziz Qardaşım İlham Əliyevin bölgəyə sülhü gətirəcək lider olaraq adını tarixə yazdıracağına əminəm”.

Türkiyə liderinin dilə gətirdiyi tezislər pafosdan uzaq və real qiymətləndirilməlidir. Çünki onun düşüncəsindəki sülh aktiv xassəyə malikdir. Sülh aktivliyinin məqsəd və məramını da vurğuladıq. Sərfəli və risklərdən uzaq mahiyyətini də həmçinin. Yəni, Türkiyə lideri, əslində, deyir ki, Azərbaycan özünün prinsipial və qətiyyətli mövqeyi ilə regional inkişaf, o cümlədən, bu inkişafın mühüm katalizatoru olacaq Orta Dəhliz ideyası uğrunda səylər göstərib və göstərməkdədir. Prezident İlham Əliyevin TDT-nin Macarıstan zirvəsindəki çıxışı zamanı vurğuladığı məqamlar da məhz bununla bağlıdır.

Türkiyənin və Mərkəzi Asiya dövlətlərinin Azərbaycan ərazisindən tranzit keçən daşımalarının həcmi 2024-cü ildə 11 milyon ton təşkil etdiyini xatırladan ölkəmizin lideri də diqqəti Orta Dəhliz üzərində cəmləyib. Eyni ilə Ərdoğan kimi. Eyni zamanda, bir qədər detallı: “Qonşu ölkələrlə yeni əməkdaşlıq formatları yaratmış, müş-

tərəf müəssisələr qurmuşuq. Orta Dəhlizin bir hissəsi olan Bakı – Tbilisi – Qars dəmir yolunun daşıma qabiliyyəti keçən il Azərbaycanın vəsaiti hesabına 5 milyon tona çatdırılmışdır. Orta Dəhlizin rəqəmsallaşdırılmasına böyük önəm veririk. Hazırda Xəzər dənizi limanları arasında nəqliyyat əməliyyatlarının və ticarətin sadələşdirilməsini nəzərdə tutan vahid rəqəmsal platformanın yaradılması layihəsi üzərində işlər davam etdirilir. Xəzər dənizində 50-dən çox ticarət gəmisi olan Azərbaycan türk dövlətləri üçün önəmli tranzit xidmətləri göstərir. Hazırda Bakı gəmiqayırma zavodunda 10 yeni gəmi inşa edilir. Ələt Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanının yükəşir-mə qabiliyyəti 15 milyon tondan 25 milyon tona çatacaq. Azərbaycanda 8 beynəlxalq hava limanı fəaliyyət göstərir. Sayca 9-cu hava limanı yaxın zamanlarda istifadəyə veriləcək. 9 beynəlxalq hava limanından 3-ü Azərbaycanın erməni işğalından azad edilmiş ərazisindədir. Həmçinin 1,5 milyon ton yük qəbuletmə imkanı olan karqo terminalı inşa edilir”.

Hesab edirik ki, mesaj aydındır. Yəni, Azərbaycan Türk dünyasının tranziti baxımından vacib nöqtədir və bu, öz yerində. Amma ölkəmiz yalnız coğrafi şəraitin verdiyi imkanlarla öyünmür, eyni zamanda, malik olduğu təbii xüsusiyyəti sabit dividendə çevirmək naminə fəaliyyət göstərir, üzünə düşən missiyanı ləyaqətlə yerinə yetirir. Daha dəqiq desək, Azərbaycan TDT dövlətləri üçün də rifah və asayiş vəd edən son dərəcə perspektivli layihənin reallaşması naminə maliyyə resursları xərcləyir. İndi qalır, buna qurumun müştərək adekvat münasibət göstərməsi. Adekvat münasibətin nədən ibarət ola biləcəyini isə Ərdoğan açıqladı və bu barədə bəhs etdik. Belə qənaətə gəlirik ki, Türkiyə lideri TDT-yə üzv dövlətlərin hamısının, belə demək mümkünsə, əlini daşın altına qoymasının vacibliyini vurğulayır və çox doğru olaraq, sərhəd anlayışını ikinci plana çıxarır. Hesab edirik ki, təşkilatın Macarıstan zirvəsində səslənmiş ən mühüm mesajlardan biri də məhz budur. Mesajın hansı əməli nəticələr verəcəyini isə qarşıdakı zaman kəsiyi göstərəcək.

Ə.RÜSTƏMOV
XQ